

A szervezett hazai közegészségügy nyolc évtizede

Nyolcvan éve, 1927. szeptember 29-én adták át az Országos Közegészségügyi Intézetet (OKI). (1. kép) Működése az ország egész területére, de főleg falvakra terjedt ki.

A hazai közegészségügy létrehozására először 1873-ban tett javaslatot az Országos Közegészségügyi Tanács, majd 1925-ben született meg a XXXI törvény-cikk, mely kimondta egy intézet felállítását. Az Országos Közegészségügyi Intézet feladata az elméleti orvostudomány gyakorlati alkalmazása, és a közegészségügyi szakemberek (tisztiorvos, védőnő) képzése, a kutatás és a közegészségügy rendszerének irányítása volt. Az épület tervei ugyan már 1923 óta készen voltak, a nehéz gazdasági helyzet miatt megvalósítására csak 1927-ben került sor a Rockefeller Alapítvány segítségével.

Az oktató tevékenységük keretében 1928-tól kezdődött el a 9 hónapos tisztii, községi- és körorvos képzés. Az Orvosok Háza 1930-tól olcsó szállást és étkezést biztosított a tanfolyamokon résztvevő vidéki orvosok számára. Ugyanebben az évben készült el az Ápolónő- és Védőnőképző Intézet is, ahol két és fél év alatt az egészségvédelem minden ágában jártas szakembereket képeztek. Vidéken is nyíltak Ápolónő- és Védőnőképző Intézetek. Az első, debrecenit a szegedi követte, majd az elszakított területek visszacsatolása után 1938-ban a kassai, 1940-ben a kolozsvári.

Az OKI laboratóriumi munkája egyrészt az intézet

különböző osztályainak keretében, másrészt a vidéki állomásain és jól felszerelt ún. engedélyes kórházi laboratóriumaiiban valósult meg. Ez utóbbi címet viselte 1930/31-től a Nyíregyházi Erzsébet Kórház laboratóriuma is. Az intézetben kórszövettani, parazitológiai, bakteriológiai, szerológiai vizsgálatokat végeztek, de folytak gyógyszer-, élelmiszer-, vízvizsgálatok is. A vidéki fiókállomások szervezése 1928-ban indult, fő-

1. kép: Országos Közegészségügyi Intézet

ként egyetemek és egyes jelentősebb kórházak mellett, melyekben a laborvizsgálatok teljes körét végezték.

A hazánk keleti és délnyugati tájain viruló maláriás megbetegedések hívták életre a maláriaállomásokat pl. megyénkben Mándokon is.

Az OKI egyik legfontosabb tevékenysége az egészségvédelem volt. Különösen a falusi lakosság életkörülményei voltak siralmasak, nem voltak közművek, de mindehhez társult az orvoshiány, a virágzó kuruzslás, és a tudati elmaradottság. A városi munkás kezek vidéki utánpótlása már-már veszélybe került. Az intézet tenni akart a

vidéki elmaradottság megszüntetéséért.

A konkrét területi egészségvédelmi munkát az egészségügyi mintajárásokban kezdték el. Az első mintajárás még 1927-ben létrejött Gödöllőn, majd felépültek Mogyoródon (1928) és Gödöllőn (1929) az első egészségházak, mintaként szolgálva a vidéki egészségvédelmi munkához, a harmincas években kialakuló Zöldkereszt mozgalomhoz. Elkezdték kialakítani az

gű szakorvosok, szakvédőnők tevékenykedtek, szakrendelők épültek. Járási székhelyeken, mint központokban helyezték el az anya-csecsemő- és iskolaegészségvédelmi intézményeket és a tuberkulózis- és nemibeteg-gondozókat, a tisztiorvosi hivatalt.

A Zöldkeresztes munka részét képezték az orvosi és védőnői tanácsadások, családlátogatások, az anya-, csecsemő-, családvédelem, veszélyes betegségekre irányuló szűrések, szegény betegek ápolása, járványok megakadályozása, a környezethigiéne felügyelete és javítása, melyben az egészséges ivóvíz biztosítása kiemelkedően fontos volt. Minden korosztállyal kívántak törődni, ennek keretében beindult az iskolaegészségügyi munka, és iskolafogászatok szervezése. A szociális tevékenységek között találjuk a zöldkeresztes ebéldeltetési és tejakciókat, cukor és egyéb élelmiszer-, ruhanemű-osztásokat, betegápolási cikkek és kelengye kölcsönzését. Fontos szerepet kapott a személyes és tömeges egészségügyi felvilágosítás, mely keretében pl. főzőtanfolyamokon tanították meg a vidéki asszonyokat egészségesen főzni.

Hiába indult el a közegészségügyi munka, az lassan teljesedett ki. Sokáig problémát okozott a szakképzett védőnők hiánya és a sokféle egymás mellett létező szervezet (pl. Stefánia Szövetség, Zöldkereszt) összehangolatlan működése, melyeket 1941. január 1-jétől, a közegészségügy államosításával olvasztottak össze az OKI irányítása alatt.

Ennek a jól felépített

egészségvédelem alapegységeit, a 6–8 ezer embert szolgáló egészségvédelmi köröket. 1935-ben megalakult az első tanyai egészségvédelmi körzet is Röszkén. Az egészségházak az OKI Mérnöki Osztálya által tervezett títustervek alapján épültek. Alaptípusa 1–4 szobás, fürdővel, zuhannyal ellátott épület volt. A létesítményeket zöldkereszttel jelölték – innen a Zöldkereszt elnevezés, melyet a BM 237.250 sz. rendelete 1937-ben védetté tett.

Az egészségvédelmi munka eltért falun és városban. Falun a fő szerep a család-gondozásnak jutott, városban már speciális képzettsé-

rendszernek a kiépítése anyagiak miatt nehezen ment. 1942-ben a községeknek még mindössze 28,2%-a vett részt az egészségvédelmi munkában. Sajnálattos, hogy a települések 43,4%-án ismeretlen volt ez a fajta tevékenység. Jelentős volt az orvoshiány, 1937-ben 3376 faluból 2317-ben nem lakott orvos, és mindössze közel 800 dolgozott egészségvédelemben.

Az OKI osztályainak és vidéki laboratóriumainak összehangolt munkája révén viszont megvalósult a fertőző betegségek gyors felismerése, nyilvántartása, ami lehetővé tette a hatékony járványmegelőzést. Az intézet szerepe óriási volt a védőoltások meghonosításában, és a biztonságos ételmiszer- és ivóvízellátás biztosításában, a higiénikus

lakóköörülmények megteremtésében. Részt vettek a gyógyszer-törzskönyvezés folyamatában. Egészségvédelmi munkájuk pedig hozzájárult a népesség jobb életkilátásaihoz, a halálozás csökkenéséhez és szerepe volt a civilizáció és kultúra terjedésének.

Mindezek az eredmények nem vonatkoztathatók el az intézet első igazgatója, Johan Béla (1889–1983) személyétől, aki megteremtette a korszerű hazai közegészségügyet. (2. kép) Johan 1912-ben a budapesti egyetemen szerezte meg diplomáját. Előbb kórboncnok lett, majd figyelme az első világháború alatt fellépő járványok hatására a bakteriológia felé fordult. 1922-ben meghívást kapott az USA-ba (ő volt az első Ro-

ckefeller-ösztöndíjas), majd Európa különböző államaiban tanulmányozta a közegészségügy rendszerét.

1935–1944 között belügyminisztériumi államtitkár lett. 1944-ben, a német megszállás után állásától megfosztották, majd internálták. 1945 után újabb támadások érték, ezért az ipari mikrobiológia területén dolgozott. Kutatásai nyomán került forgalomba az első hazai penicillin-készítmény. Része volt több hazai antibiotikum és a B12 vitamin előállításában.

Jelentős tudományos tevékenységet végzett, számos cikk szerzője volt. A több nyelven is kiadott „Gyógyul a magyar falu” című könyvében ismertette közegészségügyi munkája lényegét.

1972-ben rehabilitálták.

2. kép: Johan Béla

1993-ban, az OKI átalakításakor az Országos Epidemiológiai Központ felvette alapítója, Johan Béla nevét. A magyar közegészségügy megszervezéséért végzett kiemelkedő tevékenységéért nevét a Magyar Örökség díjazottainak Aranykönyve őrzi.

*Dr. Kübrner Éva
könyvtárvezető*